

ספרים

חלם זה כאן

שני הספרים דומים בהתרפקותם של המחברים על ערי ילדותם - ירושלים ותל אביב. ערים פרובינציאליות, הזויות ומחויכות

שהפרובינציאליות יוצאת לגיבוריה מהאזוניים. פסיפס החיים של ירושלים "מלומדת האסונות" (עמ' 65) שדנקנר מתאר הוא אותנטי, אמין ומושך. זהו עולם שעונה לחוקי חלם. בראש החלמאים ניצב אחד בשם הבל גאגין, שמתואר אמנם באירוניה כאדם מבריק, אבל כמובן מדובר בחלמאי גמור, שבכל פעם שהוא מנסה לתקן הוא רק מצליח לקלקל. הדמויות הרבות האחרות שמצטרפות אליו - הפקח שלוקר, ידוויגה מישקין, זבדי בלום, אמא דנקנר ועוד - הן, כמובן, חלמאיות לא פחות, כל אחת בדרכה הצבעונית.

כמה מסיפורי המחזרות מתרחשים בבתי הקפה בירושלים של אז: קפה אלנבי, קפה אורינט וקפה טעמון, שהאזכורים שלו בספר נשמעים כמו המשך למחזרות "סיפורי טעמון", שפרסם בעבר הרחוק העיתונאי גדעון קרץ. הבל גאגין, הגיבור הראשי, הוא איש לח"י שחיסל כמה בריטים ונשים שהתרועעו איתם. הוא מרבה לשבת בקפה טעמון בירושלים ולהתרועע עם ותיקי לח"י, שהיו אף הם בתורם מחסלים מקצועיים (דמותו של חביב יהושפט מזכירה את זו של דוד אפרתי, איש הלח"י, שכמוהו היה סדרן מוניות, אבל בשרך אחריו שובל של אגדות עד שמצא את מותו בנסיבות טרגיות בגלל חנק מבלוני גז).

באחד הסיפורים נשלח דנקנר הצעיר לקפה טעמון במטרה להתחקות אחרי גאגין מטעם נציג "הממשלה", אחד בשם מוטקה. זה חושש שגאגין ושותפו בעל הכוורות וזממים למוטט מוסדות עולם. אבל בסופו של דבר המזימה מתהפכת והכוורן חובר לסוכן הממשלה כדי למצוא את התרופה למניעת אינתיפאדה פלשתינית: להקיף כפרים פלשתינים שבטעת של כוורות דבורים עוקצניות, ולשלח אותן בהם אם הם ניסו להרים ראש. הגם שבחלק מהסיפורים מופיעים נציגי הממשלה והמחזרות, השב"כ והעירייה, אין מדובר בספר בעל אוריינטציה פוליטית, אלא יותר בסאטירה בנוסח "השועל בלול התרנגולות" של קישון. דנקנר מושפע כאן במידת מה מקישון. הסיפורים כולם מצחיקים במידה זו או אחרת, ובנוסף לנציגי השלטון הם כוללים גלריה של דמויות "עמך" ציוריות: אנשי עולם תחתון ושחקני שחמט, נוכלים קטנים ושיכורים גדולים, מלצריות ולקוחות, יקים מרחביה ומורחים מהנחלאות, ונאהבים רומנטיים המאבדים את עולמם ואז זוכים בו במפתיע מחדש בזכות בקבוק קוניאק.

גם תל אביב של פעם, כפי שהיא מצטיירת מספרו של בראדון, היא סוג של חלם, אם כי מסוג אחר. בר אדון, שמתגלה כמספר מוכשר, כתב רומן המתנהל בשני מיסורי זמן ועלילה: בהווה, שיחות של המספר עם אחיו המת אליק לפני שמתקיים טקס הלוויה שלו, ובעבר - זיכרונות ילדות של שניהם בנוסח דוד מונשיין הירושלמי השוורים בהן בתוך העלילה. האנקדוטות מן הילדות נועדו להקל על האבל של המספר על מות אחיו, וגם להקל על האח המת עצמו את הפרידה מעמק הבכא. אבל אליק מסרב להיפרד באמת, וכמו ואדיניו, גיבורו הידוע של ז'ורז' אמאדו הברזילאי ב"דונה פלור ושני כעליה", הוא ממשיך לחיות ומבקש מאחיו רמי לספר סיפורים מצחיקים לאלמנתו הבוכייה כדי להרגיע אותה. תל אביב שלו היא תל אביב שונה לחלוטין מזו

המצטיירת במספרות הישראלית של ימינו. הגם שהמעשיות מתרחשות בשנות ה-50 וה-60, הן יכולות להזכיר במשהו את תל אביב של שנות ה-30, שעיצב בנימין תמוז בספריו המקסימים. גם עטיפת הספר מחזירה אותנו במשהו לאווירת "חולות הזהב" של תמוז, וכמובן גם ההומור החמלה. ■

מגע הקסם של הבל גאגין

אמנון דנקנר

אחוזה בית, 2011, 331 עמ'

מרפסת מול הים

רמי בראדון

אסטרוולו, 2011, 383 עמ'

ירון אביטוב

ליבא דמחברי הספרים שלפנינו יש כנראה סיבה טובה להתגעגע לשנות ה-50 וה-60 של המאה הקודמת, עם כל הרעות החולות שלהן. שחיתות אמנם הייתה, אבל במנות קטנות הרבה יותר מאשר בימינו. פשע היה, אבל העולם התחתון של פעם היה ממש משחק ילדים לעומת זה של ימינו. אבל מאידך גיסא, מה שהיה, ועוד במנות גדושות, זו ישראל הישנה והטובה.

ההומאז' הספרותי לשנות ה-60 כולל שני ספרים - רומן וקובץ סיפורים - העוסקים מנקודת מבט דומה בשתי ערים שונות, ירושלים ותל אביב. וכך שני ספרים, בשנות השישים לחייהם, מתגעגעים לשנות השישים (וגם החמישים), לילדות שלהם ולילדות של המדינה. האחד, אמנון דנקנר, סופר ותיק ומיומן יותר, מתגעגע בקובץ שלו לירושלים של פעם. והשני, רמי בראדון, בעליה של רשת חנויות לבגדי ים, מתגעגע ברומן ביכורים חניני לתל אביב של פעם, שאלמלא הים הנשקף ממול היה אפשר לחשוב שהיא התחפשה לירושלים של דנקנר ולהפך.

ההתרפקות על העבר מאפשרת לשני הסופרים להחצין את ההומור שלהם. במיוחד דנקנר מתגלה כאן כמספר סיפורים משובח המעוניין, כמדומה, לגלגל סיפור חניני ולהצחיק יותר מאשר לכתוב פרוזה נטו ולהעמיק בדמויות ובפסיכולוגיה שלהן. למרות זאת, כמעט בשום מצב זה לא צורם או מפריע להנאה מהקריאה בקובץ, שכתוב בתערובת של דיימון ראיוניות עיתונאית מוצלחת ופרווה.

דנקנר לא הילך כאן בגדולות, אלא רצה לכתוב מחזרות של סיפורים קטנים על אנשים קטנים, ומשום כך נדמה לעתים שגיבוריו יצאו מבין דפי ספרו של יוסל כירשטיין, "סיפורים רוקדים ברחובות ירושלים". דנקנר מצליח להוכיח שירושלים הייתה ונשארה עיירה גלותית. בספרו הוא בורא עיר פרובינציאלית,